

1. heden en verleden verklaren

Gebruik onderstaande bron.

Een historicus over 'carrying capacity':

'Een belangrijk concept bij de voedselvoorziening is carrying capacity. Dit is het maximale draagvermogen van een bepaald milieu. Het middel van bestaan speelt hierin een grote rol. Indien men met jagen en verzamelen in plaats van met de landbouw in het levensonderhoud voorziet, is de carrying capacity relatief gering. In het geval van jagers en verzamelaars kan er ongeveer 0,1 tot 0,01 persoon per vierkante meter in zijn levensonderhoud voorzien. In een landbouwsamenleving kan dit oplopen van 5 tot wel 30 personen per vierkante kilometer.'

a Leg uit wat er wordt bedoeld met het 'draagvermogen'.

b Wat is het belangrijkste gevolg van het veranderde draagvermogen van een landbouwsamenleving?

c Welk kenmerk van de landbouwsamenleving kan door het veranderde draagvermogen worden verklaard? Leg je antwoord uit.

2. kenmerken van tijdvakken kunnen uitleggen

Gebruik onderstaande bron

Uit een krantenartikel:

'Grafgiften in prehistorische graven, zoals aardewerk, werktuigen, sieraden en wapens van brons, waren geen uiting van macht en prestige, maar hadden een rituele betekenis, zegt hoogleraar Harry Fokkens. Fokkens is al jaren bezig met opgravingen in Oss. Ten zuiden van de stad heeft hij de laatste jaren een grafveld opgegraven dat tussen 2200 en 700 voor Christus in gebruik was. Er zijn amper 15 graven, dat betekent nog geen grafheuvel per eeuw. 'Maar vijf procent van de toenmalige bevolking is in een grafheuvel begraven', denkt Fokkens. Tot nu toe hebben archeologen altijd aangenomen dat alleen de elite in een grafheuvel werd bijgezet. Dat lazen ze af aan grafgiften als wapens en sieraden. Je kunt het vergelijken met de bling bling van nu: hoe meer dure glinsterdingen iemand draagt, hoe meer prestige hij heeft. Dat idee van grafgiften als macht en prestige stamt al uit de jaren 1970. Fokkens oppert nu dat de zaken wel eens anders kunnen liggen. "Ik vond dat onze moderne ideeën van macht en prestige wel eens te ver werden doorgetrokken."

a Welk kenmerk van de landbouwsamenleving wordt in de bron beschreven?

b Leg uit waarom dit het gevolg was van de manier van leven in een landbouwsamenleving.

c Leg uit waarom dit gevolg niet op kon treden in een samenleving van jagers en verzamelaars.

3. verklaringen noemen voor historische gebeurtenissen

Gebruik onderstaande bron.

a Welk gevolg van de landbouwrevolutie in de Vruchtbare Halvemaan wordt in dit boek beschreven?

b Bedenk zelf een verklaring voor dit gevolg.

c Welke mensen zullen van de landbouwrevolutie het slachtoffer zijn geworden? Beredeneer je antwoord.

4. indelen in tijdvakken, perioden en samenlevingen

Gebruik onderstaande bron.

Uit een artikel uit NRC Handelsblad (25 november 2006):

'Veel antropologen menen dat landbouwende samenlevingen dankzij hun grotere bevolkingen en grotere militaire macht jagers en verzamelaars stelselmatig hebben verdreven van productievere gronden. Als dit proces wereldwijd lang en vaak genoeg heeft plaatsgevonden, bewonen jagers en verzamelaars nu schralere milieus dan vóór de komst van de landbouw. De volhouders van nu vormen dan een selecte steekproef, waaruit geen conclusies getrokken kunnen worden over samenlevingen van vóór de landbouw.'

a Welke twee kenmerken van landbouwsamenlevingen worden in de tekst genoemd?

b Waarom levert volgens de bron informatie over tegenwoordige jager-verzamelaars geen betrouwbare informatie op over het leven van jager-verzamelaars in de prehistorie?

c Beredeneer met behulp van de tekst dat het indelen van de geschiedenis in tijdvakken altijd relatief is.

5. het verleden beoordelen

Gebruik onderstaande bron.

Een historica over de Penan, een volk in Borneo (Indonesië):

'De Penan worden gezien als de oorspronkelijke bewoners van Borneo. Borneo is gekoloniseerd geweest door Engeland en Nederland. Nu, anno 2005, hoort een deel van het eiland bij Maleisië en een deel bij Indonesië. De Penan zijn, min of meer op hun eigen manier, op het eiland blijven wonen. De Penan hebben een nomadische levenswijze en zijn in principe zelfvoorzienend. Een eigen schrift hebben ze niet. Ze leven van alles wat zij in het bos kunnen vinden. Ze plukken vooral sago, jagen op wilde zwijnen en ook de visvangst is een belangrijk onderdeel van hun voedselvoorziening.'

a Welke twee kenmerken van de cultuur van de landbouwsamenleving ontbreken bij de Penan?

b Beredeneer met behulp van de bron waarom de Penan vasthielden aan hun manier van leven.

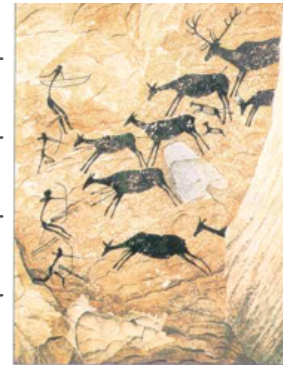
c Wat zegt dit over het motief van de mensen om wel over te gaan op de landbouw?

6. Informatie uit bronnen halen

Gebruik de bron ' Grotschildering omstreeks 5000 v.C.' hiernaast.

a Grotschilderingen worden vaak in verband gebracht met magie. Geef hiervoor een reden met behulp van de bron.

b Geef een voorbeeld van een vraag over de prehistorie waar de bronnen uit die tijd geen antwoord op geven.

7. indelen in tijdvakken, perioden en samenlevingen

Gebruik onderstaande bron.

'De Bandkeramiekers

Via Turkije, Griekenland en Midden-Europa kwam de landbouw ook naar Nederland. Rond 5000 v.C. vestigden de eerste boeren zich op de vruchtbare lössgrond in Zuid-Limburg. Ze worden bandkeramiekers genoemd naar de bandvormige versieringen op hun aardewerk. Ze bouwden grote rechthoekige boerderijen van hout en leem. In de nabijheid daarvan hakten ze stukken bos om en legden ze akkers aan waarop ze tarwe, linzen en erwten verbouwden. Op grond die wat verder weg lag, lieten ze runderen, varkens en schapen grazen. Het duurde daarna nog zeker duizend jaar voordat de jager-verzamelaars in de rest van Nederland de landbouw overnamen. Vanuit het oogpunt van de moderne mens lijkt het alsof de klok in de prehistorie met een andere snelheid tikte. Veranderingen voltrokken zich niet in tientallen of in honderden jaren, maar in duizenden.'

a Waarom blijkt uit de naam van deze eerste boeren de beperktheid van de bronnen over de prehistorie?

b De periode waar de bron over gaat heet ook wel mesolithicum of midden-steentijd. Wat was kenmerkend voor deze periode? Gebruik informatie uit de bron.

c Bedenk op welk moment er een einde kwam aan deze periode.

d Leg uit waarom het mesolithicum niet overal tegelijk begint en ophoudt.

8. veranderingen en continuïteit onderscheiden

Gebruik onderstaande bron.

Uit C. Bergen e.a.ed., Schatten uit het veen (Zwolle 2002) 73-74, een geschiedenisboek over de prehistorie in Nederland:

'In de bronstijd leefde men van akkerbouw en veeteelt. Behalve emmer, eenhoren en gerst (geschikt om er brood van te bakken) verbouwde men nu ook spelt en gierst; van gierst kon pap worden gemaakt. [...] Vlees werd voornamelijk door runderen geleverd, maar runderen functioneerden uiteraard ook als trekdier en ze leverden melk, die zeker vanaf de bronstijd tot kaas verwerkt kon worden. Bovendien maakte men, afhankelijk van het jaargetijde, gebruik van wat de natuur te bieden had: fruit en noten, eieren en vissen.'

a Van na welk jaar dateert de periode waar de bron over gaat in elk geval?

b Welk voorbeeld van continuïteit is in de bron te vinden?

c Welk voorbeeld van verandering is in de bron te vinden?

d De bron heeft betrekking op twee kenmerkende aspecten. Welk twee?

e Een van beide aspecten overheerst in de bron. Welke is dat en waarom weegt deze zwaarder dan de ander?